

prevarama i razbojništvima, pokušavajući da ostvari san o vlastitom imanju i porodici. Nažalost, nije imao previše uspjeha – iz zatvora izlazi 2016. godine, imanja nema, ženio se jedanaest puta, a i dalje traži onu pravu.

Kao što je već spomenuto, izuzetno vrijedan dio knjige predstavlja više od 200 crno-bijelih fotografija sa motivima iz Kaznionice, ali i Zenice, a koje na poseban način pripovijedaju o Zeničkoj kaznionici. Autor najvećeg dijela fotografija je Dejan Vekić, a dio je iz privatnih arhiva i Arhiva Kaznenog zavoda zatvorenog tipa u Zenici.

Knjiga je najavljivana kao ... *prva knjiga o zeničkom zatvoru pripremana bez političkih direktiva, cenzure i ograničenja zatvorske uprave*. Moram priznati da sam zbog ovakve najave očekivao nešto sasvim drugačije od predstavljenog, ali šta je tu je. Ovdje bih ipak više volio ukazati na neke nedostatke koje ova knjiga ima. Prije svega, moram još jednom spomenuti da način izlaganja građe, iako neobičan i inovativan, ipak stvara probleme prilikom čitanja zbog različite dužine tekstova. Nedostaje i sadržaj, ali zbog načina izlaganja nije ni bilo moguće da se on napravi. Imenski registar bi značajno olakšao snalaženje, ali nema ni njega. Autorima se može zamjeriti i to što nisu navodili odakle su crpili informacije za svoje tekstove, pa na kraju knjige nema popisa korištene literature. Pored ovih tehničkih zamjerki, uputio bih još jednu. Naime, autori su se potrudili da svaki period predstave događajima, pričama, ispovijestima i svjedočenjima koja su najmarkantnija, najupečatljivija, najinteresantnija. Međutim, čini mi se da se period koji se odnosi na posljednji rat i vrijeme neposredno nakon njega mogao popuniti još nekim zanimljivostima. Po mom mišljenju, podatak da su vojnici IFOR-a u augustu 1997. godine

u vojnom dijelu Zeničkog zatvora pronašli dva skrivena oficira Vojske Republike Srpske zaslužuje svoje mjesto u ovakvoj knjizi, jer ih je neko uspješno skrivao gotovo dvije godine.

I pored navedenih nedostataka, treba reći da će ova knjiga sigurno pronaći put do šire čitalačke publike. Slikom i riječju kroz knjigu možemo pratiti zbivanja u Zeničkoj kaznionici od njenog osnivanja do danas, pratiti smjene režima, kako su one utjecale na zbivanja unutar zatvorskih zidina, kakvi su bili odnosi između Kaznionice i grada "domaćina". Pred našim očima promiču slike, priče i legende o znanim i neznanim likovima i sa jedne i sa druge strane brave, a svako vrijeme je imalo svoje "junake", od kojih su nam autori predstavili one najinteresantnije.

Na kraju, posebno treba naglasiti činjenicu da su autori prilikom pisanja ove knjige, pored već dostupnih izvora, koristili i Arhiv Kaznionice, bez ikakvih ograničenja

■

Enes S. Omerović

Sabina Ferhadbegović, *Serbisches Staatsmodell und regionale Selbstverwaltung in Sarajevo und Zagreb 1918-1929*. Munchen: 2008

Knjigu Sabine Ferhadbegović *Srpski državni model i lokalna samouprava u Sarajevu i Zagrebu 1918. -1929.* nedavno je objavio Oldenburg Verlag iz Münchena. Rad je nastao kao rezultat istraživanja za

disertaciju pod nazivom *Samouprava u oblastima Jugoslavije međuratnog perioda. Srpski državni model i habsburške tradicije u Sarajevu i Zagrebu 1918.-1929.*, koju je autorica branila na Albert-Ludwigs Univerzitetu u Freiburgu.

Značaj tematike kojom se spomenuta naučnica bavi ogleda se u problemima na koje vodeći političari nailaze u potrazi za optimalnim državnim uređenjem za novostvorenu državu, a koji nisu uspijevali biti riješeni cijelu deceniju. Isti su u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca dovodili do brojnih političkih diskusija, usporavajući svaki politički, ali i privredni napredak. Autorica prikazuje uspostavljanje lokalne samouprave i provođenje srpskog državnog modela, te proučava praktičnu efikasnost samoupravnog koncepta fokusirajući se teritorijalno na Sarajevo i Zagreb, dvije oblasti koje su se prije ujedinjenja južnoslavenskih zemalja nalazile u sastavu Habsburške monarhije. Pri tome navodi da za pojam „oblast“ u prijevodu svjesno koristi naziv „distrikt“ kako bi na njemačkom jeziku naglasila posebnost upravnog raščlanjivanja.

Nakon kratkog predgovora i uvoda čitaoci se mogu upoznati sa kratkim pregledom naučnih dostignuća vezanih za ovu tematiku i izvorima koji su korišteni za ovu knjigu. Zatim slijede dva glavna dijela, podijeljena na više poglavlja i potpoglavlja, dok se poslije svakog poglavlja nailazi na kratak zaključak. Vizualni prikaz nudi veliki broj uredno izrađenih dijagrama i tabela koje prate tekst.

Prvi dio *Die Selbstverwaltung der Distrikte im Konigreich der Serben, Kroaten und Slowenen (Samouprava u oblastima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca)* počinje detaljnim historijskim pregledom različitih samoupravnih tradicija u pojedinim regijama prije 1918. godine. Na primjeru Srbije

autorica se osvrće na teritorijalne samoupravne jedinice u periodu osmanske vladavine, na knežine, koje su za vrijeme Prvog srpskog ustanka 1804. godine doživjele svoj vrhunac. Razmatrajući razvoj samouprave u Srbiji nakon Berlinskog kongresa 1878. godine, analizira promjene na političkoj sceni i odnos vodećih ličnosti prema centralizaciji odnosno decentralizaciji države. Zakonom o uređenju okruga i srezova iz 1905. godine, kao i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o opštinama iz 1909. godine nije dovršeno uspostavljanje lokalne samouprave, te je nova država naslijedila ovaj problem kao neriješen. Kao lokalne samoupravne jedinice u Hrvatskoj pojavljuju se županije i općine, a uprava u Bosni i Hercegovini, dok se ova nalazila u sastavu Austro-Ugarske monarhije, organizovana je kroz šest okruga (Sarajevo, Tuzla, Banja Luka, Mostar, Travnik i Bihać), razlikujući gradske od seoskih općina.

Nastavak prvog dijela govori o ujedinjenju južnoslavenskih zemalja u jedinstvenu državu do kojeg je došlo uprkos brojnim neriješenim problemima, razlikama u historijskom, ekonomskom i društvenom razvoju, kao i u političkom i kulturnom životu. Velika pažnja posvećena je političkim strankama i njihovim pogledima na novo uređenje, te predstavama kakvo bi ono trebalo biti. Slijede opširni prikazi prijedloga o centralizovanom ali i federalnom uređenju države. Prvi oblik je zagovarala Radikalna stranka Nikole Pašića, težeći obrazovanju jugoslavenskog identiteta, dok su prijedlozi o obrazovanju federalne države dolazili od Hrvatske pučke seljačke stranke, Narodnog kluba, Jugoslavenskog kluba i Jugoslavenske muslimanske organizacije. Posebno zanimljiva su različita očekivanja i nadanja koja su polagana u novu državu. Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca,

poznat kao Vidovdanski ustav, usvojen je 28. juna 1921. godine. Ustavom je propisano centralističko uređenje države, a njegov 8. član reguliše pitanje državne uprave. Kao upravne jedinice navode se oblasti koje su zakonski definisane tek 26. aprila 1922. godine Uredbom o podjeli zemalja na oblasti, te Zakonom o opštoj upravi i Zakonom o oblasnoj i seoskoj samoupravi. Kraljevina je podijeljena na 33 oblasti, od kojih su dvije bile na teritoriji Slovenije, četiri na teritoriji Hrvatske i Slavonije, šest ih je bilo u Bosni i Hercegovini, Crna Gora je predstavljala jednu oblast, Dalmacija je podijeljena na dvije, dok je Srbija imala sedamnaest oblasti. Oblasna skupština je predstavljala najviši lokalni samoupravni organ. Posljednje poglavlje prvog dijela bavi se pitanjima sprečavanja provođenja lokalne samouprave, pokušajima Beograda da provede jaču centralizaciju, kao i Radićevim otporom beogradskim težnjama.

U drugom dijelu *Die Selbstverwaltungspraxis in den Distrikten Sarajevo und Zagreb (Samoupravna praksa u oblastima Sarajevo i Zagreb)* autorica sagledava provođenje samouprave i njenu primjenu u praksi, praveći paralele između Sarajeva i Zagreba. Nakon opisa Sarajevske oblasti, koja se proteže preko sedam srezova (Sarajevo, Visoko, Višegrad, Rogatica, Fojnica, Foča i Čajniče), slijedi zanimljiv prikaz rezultata lokalnih izbora 23. januara 1927. Na ovom mjestu tekst je obogaćen dijagramima i tabelama, što pruža bolji uvid u izložene rezultate istraživanja. Spomen zaslužuju pokušaji lokalnih vlasti da se snage usmjere ka poboljšanju životnog standarda, a to se u Bosni i Hercegovini nije moglo očekivati brzo. Finansijska situacija je umnogome ograničila lokalnu upravu. Uz to se trebaju uzeti u obzir i prirodne nepogode, kao što su poplava 1926. godine i suša 1927.

godine, koje su dovele do smanjenja žetve za 50%. Zbog nedostatka finansijskih sredstava razumljiv je spor napredak u unapređenju obrazovanja, za što se zalagao Fehim Spaho. Problem je predstavljala i velika nepismenost, te loše stanje u kojem se nalazila većina škola u Bosni i Hercegovini. Fehim Spaho, pripadnik moderne struje unutar JMO, zagovarao je gradnju javnih škola u muslimanskim selima. Prihvatio je ideju reisu-l-uleme Džemaludina Čauševića da Muslimani u Bosni i Hercegovini mogu sudjelovati u oblikovanju javnog života samo ukoliko budu uključeni u obrazovni sistem. Velika uloga u borbi protiv nepismenosti pripala je i kulturnim društvima. *Prosvjeta, Napredak, Gajret i La Benevolencia* nudili su kurseve i pomoć studentima.

Za razliku od Bosne i Hercegovine, gdje se oblasne granice poklapaju sa granicama nekadašnjih okruga, Zagrebačka oblast je konstituirana Odredbom o podjeli zemlje, a sačinjavale su je nekadašnje županije Zagreb i Varaždin. Zagreb je u prvoj jugoslavenskoj državi doživio znatan napredak pretvarajući se u moćan privredni centar. U lokalnoj politici vodeća uloga je pripadala Radićevoj Hrvatskoj seljačkoj stranci, koja je na lokalnim izborima 23. januara 1927. godine odnijela uvjerljivu pobjedu sa 87% glasova. Lokalna samouprava je u Sarajevu i Zagrebu uvedena pod različitim uvjetima. U Bosni i Hercegovini postojeći okruzi nisu imali karakter samoupravnih organa, dok je u Hrvatskoj postojala tradicija samouprave u županijama, na koju se nova vlast mogla osloniti. Rezultat je lošija organizacija uprave u Bosni i Hercegovini. Ekonomska moć Zagreba nadmašila je sarajevsku, ali na selima su postojali slični problemi: nepismenost, loše zdravlje, propali putevi, primitivna zemljoradnja. Obje oblasti su pokušavale iskoristiti habsburško naslije-

đe u borbi protiv siromaštva, nastavljajući projekte koje je habsburška vlast započela ili planirala, a koji se prvenstveno odnose na popravljivanje puteva i željeznice. Mreža puteva koja je izgrađena za vrijeme austro-ugarske vlasti u Bosni i Hercegovini povećivala je Sarajevo sa ostalim većim gradovima. Lokalne vlasti nastavile su gradnju puteva Sarajevo-Olovo, Fojnica-Bugojno, te Visoko-Kakanj-Zenica. U Zagrebačkoj oblasti je pored sanacije propalih puteva bilo potrebno riješiti problem poplava. Ovdje su poslušili nacrti projekta za izgradnju zaštite protiv poplava koje je planirala realizirati habsburška vlast.

Na kraju knjige nalazi se popis skraćeni- ca, dijagrama, tabela, karata, te popis korištenih izvora i literature.

Autorica u svojoj knjizi daje detaljan opis uvođenja samouprave i njenog provođenja, imajući u vidu dešavanja na političkoj sceni Kraljevine SHS. Ozbiljnost rada ogleda se u metodološkom pristupu, kao i u bogatom odabiru izvora i literature. Sama knjiga zasigurno nudi veliki doprinos razumijevanju problematike vezane za uspostavu vlasti 1918. godine, te kao takva može naći svoju publiku u naučnim krugovima ■

Aldina Krečo

Husnija Kamberović, *Mehemed Spaho (1883-1939): Politička biografija*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2009, 280 str.

Kada se želi historiografski sagledati određeni vremenski period, a naročito ukoliko se radi o historiji XX stoljeća, jedan od veoma čestih metodoloških obrazaca za to svakako je i pisanje političkih biografija istaknutnih ličnosti. Time se detaljnim praćenjem političkoga rada određene ličnosti, dakako uz odgovarajuću i obaveznu kontekstualizaciju, postiže nevjerovatan rezultat. Autori historiografskog štiva te vrste pišući biografiju jedne ličnosti pišu zapravo historiju jednoga vremena i prostora. I naravno, zbog toga je politička biografija, kao takva, često prisutna i izuzetno poželjna. Zato je, recimo, američka historiografija u dobroj mjeri obilježena pisanjem biografija američkih predsjednika i drugih istaknutih političara.

U slučaju bosanskohercegovačke historiografije, politička biografija je rijetko prisutna kao vrsta, a još je teže pronaći kvalitetnu političku biografiju. Ako je suditi prema knjizi koju ovom prilikom predstavljamo, čini se kako je i tu situaciju moguće prevazići. Uz navedeno, postoji još nekoliko razloga zašto se knjiga Husnije Kamberovića o Mehmedu Spahi ističe svojom značajnošću. U vremenu narušenog sistema vrijednosti u društvenoj, ekonomskoj, političkoj, znanstvenoj (!) sferi života pisanje i objavljivanje ovakve knjige postaje hvale vrijedan čin. Odlučivši se za pisanje političke biografije Mehmeda Spahe, jednog od najznačajnijih bošnjačkih političkih lidera XX stoljeća, Kamberović je primijenio mo-